

Стужук С. В.

*Старший викладач кафедри українознавства,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна,
president.iru@gmail.com*

РАДЯНСЬКА ПОЛІТИКА 20-Х РОКІВ ХХСТ. У ВИСВІТЛЕННІ ПРЕСИ

В статті висвітлюється діяльність офіційної більшовицької преси, яка використовувалася як інструмент встановлення комуністичного єдиновладдя. Акцент робиться на формах і методах боротьби друкованих видань з громадсько-політичною опозицією Півдня України 1920-х років.

Ключові слова: офіційна преса, тоталітаризм, дискредитація опозиції, комуністичною партією.

На сучасному етапі розвитку України як правової, демократичної держави та інтеграції до європейського співтовариства дедалі більшої гостроти набуває проблема становлення громадянського суспільства. Розвиток громадянського суспільства обумовлює актуальність неупередженого вивчення тих сторінок української історії, що протягом тривалого часу не виправдано замовчувались, не були достатньо висвітлені або подавались, внаслідок ідеологічного заангажування, у сфальсифікованому вигляді.

Звернення до різноманітних питань становлення тоталітарної системи надзвичайно актуальне, оскільки глибокий аналіз минулого допоможе у побудові політичної системи, яка б виключала недемократичний устрій та боротьбу з інакодумством.

Актуальність роботи обумовлена тим, що в сьогоденних умовах будівництва демократичного суспільства на новій концептуальній основі, завдання реформування політичної системи та удосконалення партійно-політичних процесів переходять в розряд першочергових. Тому, очевидну актуальність здобувають дослідження з історії становлення комуністичного єдиновладдя в радянській Україні, його регіональні аспекти, супроводжувані придушенням будь-яких форм інакомислення, у тому числі й у правлячій партії.

На початку 1920-х рр ключове місце в політико-ідеологічному впливі на суспільство займала періодична преса. Чітко усвідомлюючи її значення, більшовицька партія відводила пресі особливу роль у процесі встановлення власної диктатури. Важливим ідеологічним та організаційним чинником в цьому процесі вони бачили радянську журналістику. Виконуючи настанови РКП(б), преса брала активну участь в утвердженні авторитарних принципів

керівництва країною. Риторика, взята на озброєння, друкованими засобами масової інформації в першу чергу спрямовувалася на легітимізацію режиму, обґрунтування його законності та боротьбі з будь-якою політичною опозицією [5].

Так, провину меншовиків радянська преса частково вбачала й в продовольчій кризі, в якій перебувала виснажена громадянською війною країна. При цьому соціал-демократи позиціонувалися як захисники куркуля та союзники “анархо-бандитів”. Автори статей наголошували: “Провідні центри України страждають від продовольчої кризи тому що куркуль не віддає хліб. Він проти хлібної монополії, за вільну торгівлю. Його захищають бандити-махновці, всіляко заважаючи нам втілити продовольчі плани в життя. Що ж роблять меншовики? Вони також виступають проти нашої продовольчої політики, за вільну торгівлю хлібом. Тобто, захищають куркуля. А це, в свою чергу, створює підґрунтя для контрреволюційних виступів” [1, 1921.07.12].

Під час відкритого трибуналу над правими есерами влітку 1922 року радянсько-більшовицькі часописи керувалися інструкціями безпосередньо В. Леніна, що з’явилися за тиждень до оголошення початку судових розглядів. Він наполягав на організації “зразкових, гучних, виховних процесів” проти політичних опонентів. Для офіційної преси у висвітленні цього процесу ключовими стали кілька пропагандистських тез. Головна з них полягала в тому, що партія соціалістів-революціонерів на момент процесу перебувала в повному “політичному банкрутстві”. Надалі ця ідея стала аксіомою, на якій ґрунтувались всі публікації, пов’язані з процесом.

Одним з ключових засобів встановлення монопартійної системи було “добровільне” входження ідеологічно близьких партій у ряди більшовиків. Активно стимулювала цей процес провладна преса. Напередодні з’їзду партії борбистів, що прийняли рішення про саморозпуск, на сторінках українських газет з’явилися десятки статей, присвячених цій події [5].

Висвітлюючи IV зїзд партії лівих соціал-революціонерів (борбистів),

газета “Комніст” від 20 липня 1920 року особливу увагу приділяє промові одного з їх лідерів Алексєєва, який закликає: “На сьогоднішній момент, коли комуністична партія повела вірну лінію щодо селянства, цілком очевидною стала подальша неможливість існування соціал-революціонерів як окремої партії. Нині, коли жодних принципових розходжень з лінією комуністичної партії в нас не існує, єдиний почесний вихід з ситуації – це злиття з більшовицькою партією” [1, 1920.07.20].

Не залишили без уваги кореспонденти радянських видань діяльність ще однієї лівої сили – Української комуністичної партії. Втім, аббревіатура УКП, з огляду на наявність у назві слова “комуністична”, у публікаціях з’являється досить рідко, як правило, використовувався зневажливий термін “укапісти”. У першу чергу їх обвинувачували в “націоналізмі” та “петлюрівщині”. Підкреслювалося, що бажання мати свою власну, незалежну від ВКП(б) комуністичну партію, є спробою “реставрації петлюрівщини під комуністичними гаслами” та “помилковим шляхом”.

Слід визнати, що подібна пропаганда виявилась достатньо ефективною. Не в останню чергу вона стала на перешкоді становленню та розвитку УКП, шляхом перетворення в предмет глузування відбиваючи в неї потенційних членів. Більш того, фраза секретаря ЦК КП(б)У Д. Мануїльського висловлена в 1921 році (потім широко цитована більшовицькою пресою) про те, що всіх членів партії УКП можливо вмістити на “одній канапі”, стала крилатою. Навіть в політичних дискусіях сьогодення стосовно політичних сил з вкрай низькою чисельністю, або існуючих формально лише “на папері” [5].

Велика увага приділялась критичному висвітленню програмних цілей та засад анархістів. Стаття “Анархістські зізнання” розвнучує погляди на політико-економічне становище країни, сформульовані III Конференцією конфедерації анархістів України “Набат”. У газеті “Красный Николаев” автор відзначає: “Анархісти заявляють, що головна мета їх пропаганди – донести до робітників та селян своє розуміння відбудови народного господарства. І це вірно. Але різну відповідь на це питання дають буржуазія, пролетаріат,

більшовицька партія марксистів-державників та партія анархістів, яка не в змозі дати чіткої відповіді на це питання. Погляди, цілі анархістів настільки безпредметні, що навряд чи вони є зрозумілими навіть для них самих... Більшовики, як сила, що несе всю відповідальність за долю країни, становище пролетаріату та селянства, подальшу перемогу соціалізму ніколи не зможе собі дозволити виступати разом з прибічниками безвладдя, безладу. Подібні погляди в період відбудови господарства, зруйнованого імперіалістичною та громадянською війнами не тільки є докорінно невірними, а й слугують різноманітним контрреволюційним силам, які намагаються розвалити нашу молоду Республіку зсередини...” [2, 1920.09.22].

В руслі цих поглядів не обійшла своєю увагою більшовицька преса й центральний друкований орган анархістів газету “Набат”. У статті “Набат” та міщанство” розвінчується головне гасло газети “З пригніченими проти гнобителів”. Більшовицькі автори заявляють: “Гучними закликами анархісти стягують до своїх лав весь людський непотріб – міщан, спекулянтів, буржуа та інших паразитів...”. Однієї з головних негативних персон анархістського руху згадувався Нестор Махно, далі в публікації вимальовується “жахливий образ” головного анархіста України – Нестора Махна та його антирадянська політика, що автоматично трактується як “антинародна, направлена проти робітничо-селянської республіки” [3, 1921.03.23].

Враховуючи факт неодноразових ситуативних союзів анархо-махновців з більшовиками, перед пресою постала необхідність представити його як “зрадника трудового населення”.

“Красный Николаев” в номері за 13 жовтня 1924 року оприлюднює заяву колишнього члена губернського комітету УКП Миколаївщини В. Оврученко про остаточний “розрив з силою, що прийняла відверто антирадянський, петлюрівський характер, маскуючись марксистськими гаслами та комуністичною ідеологією...” [2, 1924.10.13]. Вказаний текст розміщено в підвалі третьої сторінки поруч з інформацією про стан міських

котелень. Трохи більше уваги питанню добровільного виходу з УКП приділяє часопис “Більшовик”. В номері від 9 вересня 1924 року заява про добровільний вихід з партії колишнього члена її Лубенського осередку, викладача місцевого кооперативного технікуму Н. Стодолі та бухгалтерського працівника станції Полтава-Південна А. Жадана публікується на другій сторінці. Разом з нею на двох стовбцях поміщено матеріал про остаточний крах ідеології, організаційної діяльності та подальших перспектив для УКП. Наголошено на небезпеці будь-яких проявів буржуазного націоналізму та анархо-петлюрівського бандитизму [4, 1924.09.09].

Таким чином, можна стверджувати, що з перших днів свого приходу до влади більшовицька партія взяла курс на побудову авторитарного суспільства, яке не передбачало місця для жодної партії, окрім правлячої. Наведені публікації підтверджують факт прямої залежності офіційної преси від партійної політики, яка активно встановлювала монопольне право на владу та засоби масової інформації, застосовуючи різні прийоми партійного впливу в пресі на представників політичної опозиції.

Список використаних джерел:

1. Газета “Набат”. – 1920.
2. Газета Красный Николаев. – 1920.
3. Газета. Пролетарий. – 1921, 1924.
4. Газета Більшовик (Одеса). – 1924.
5. Ніколаєв І. Є. Комуністичне єдиновладдя в УСРР в 1920-х. рр.: Історико-правовий аспект. – Миколаїв: ФОП “Швець”, 2013. – 436 с.

S. Stuzhuk. The soviet policy of 20 th century. in press coverage.

Summary

The article highlights the activities of official Bolshevik press, which was used as an installer communist autocracy.

Keywords: official press, totalitarianism, discredit the opposition, communist parti.